

CÁCH ỨNG PHÓ VỚI NHỮNG KHÓ KHĂN TRONG HỌC TẬP CỦA CÁC NHÓM TRẺ CÓ HOÀN CẢNH KHÁC NHAU

ĐỖ THỊ LỆ HẰNG*

Hiện nay trẻ đang phải chịu nhiều sức ép về học tập từ nhiều phía: từ những kỳ vọng của cha mẹ, từ những thành tích của trường lớp... Trước những khó khăn này của trẻ, chúng tôi tiến hành một khảo sát thực tiễn nhằm tìm hiểu cách ứng phó của các em khi gặp khó khăn trong học tập.

Khảo sát thực tiễn của chúng tôi được tiến hành trên 4 nhóm trẻ vị thành niên (VTN) có các hoàn cảnh sống khác

n nhau: trẻ ở lớp chọn (không phải lớp chuyên) được đặc trưng bằng hoàn cảnh sống thuận lợi, trẻ ở trung tâm giáo dục từ xa chủ yếu có hoàn cảnh sống khó khăn (gia đình không có điều kiện cho con theo học, những trẻ lang thang được các mái ấm, nhà tình thương gửi đến học...), trẻ ở trường giáo dưỡng là nhóm trẻ có hoàn cảnh sống đặc biệt (chủ yếu là những trẻ vi phạm pháp luật, và trẻ đang học tập bình thường để so sánh.

Bảng: Điểm trung bình các cách ứng phó với những khó khăn trong học tập của các nhóm trẻ khác nhau

Các kiểu ứng phó	Đối tượng	Lớp chọn	Lớp thường	GDTX	Giáo dưỡng
Ứng phó tình cảm	Cảm giác bên trong	2.80	2.73	2.78	2.66
	Tình cảm thể hiện bên ngoài	2.77	2.62	2.66	2.31
	Tìm kiếm chỗ dựa tình cảm	2.09	2.01	1.92	1.94
Ứng phó suy nghĩ	Phủ nhận	3.0	2.76	2.59	2.42
	Chấp nhận	2.67	2.55	2.50	2.58
	Lý giải theo hướng tích cực	1.70	1.74	1.78	1.87
	Đổ lỗi cho hoàn cảnh	3.0	2.81	2.70	2.60
	Lảng tránh	2.57	2.50	2.63	2.46

*Ths, Viện Tâm lý học.

Ứng phó hành động	Kiểm chế bản thân	2.06	1.96	2.07	2.02
	Thay thế = hành vi tiêu cực	3.82	3.78	3.68	2.76
	Thay thế = hành vi tích cực	2.01	2.16	2.05	2.36
	Tìm kiếm lời khuyên	2.53	2.29	2.14	2.07
	Lên kế hoạch	1.62	1.55	1.59	1.76
Ứng phó tích cực	1.87	1.73	1.69	1.79	

Ghi chú: Những số in đậm chỉ sự khác biệt so với những nhóm khác

Qua bảng số liệu trên đây, chúng ta có thể nhận thấy về tổng quát, điểm trung bình về cách ứng phó bằng tình cảm của trẻ trường giáo dưỡng thấp hơn những nhóm trẻ khác, có nghĩa là thường xuyên sử dụng cách ứng phó này hơn những trẻ khác. Như vậy, trẻ em vi phạm pháp luật có xu hướng ứng phó bằng tình cảm ở mức độ lớn hơn các trẻ em khác, đặc biệt là việc thể hiện những cảm xúc của mình bằng những phản ứng bên ngoài có thể quan sát được. Đây là đối tượng tương đối nhạy cảm với những biến cố xảy ra với bản thân mình và cũng có nhu cầu về tình cảm rất lớn. Bởi lẽ đa số các em theo học ở đây là những em có cuộc sống thiếu thốn tình cảm. Không ít em sống trong hoàn cảnh gia đình khó khăn như bố mẹ bỏ nhau, bố mẹ đi tù vì có những hành vi vi phạm pháp luật, và phần lớn các em sống một mình hoặc sống với ông bà. Những phản ứng của các em trước những khó khăn trong học tập là điều dễ hiểu. Do sống trong hoàn cảnh đặc biệt như vậy nên khi gặp khó khăn trong học tập, các em có xu hướng hướng đến giải quyết bằng tình cảm nhiều hơn so với các nhóm trẻ còn lại.

Bốn nhóm trẻ trong nghiên cứu này rất khác nhau trong những phản ứng bằng suy nghĩ trước những tình huống khó khăn xảy ra. Trẻ ở trường giáo

dưỡng và trường giáo dục thường xuyên hay phủ nhận thực tế hơn so với trẻ bình thường và trẻ ở lớp chọn. Trẻ ở lớp chọn và giáo dục thường xuyên không chấp nhận thực tế hơn so với trẻ thường và trẻ vi phạm pháp luật. Trẻ ở trường giáo dưỡng hay lảng tránh thực tế hơn những nhóm trẻ khác: chúng hay mong đợi những phép màu xảy ra, mong đợi sự giúp đỡ của những đấng tối cao, cầu trời, khẩn phật hoặc là cố gắng quên đi chuyện không hay xảy ra với mình. Trong khi đó trẻ có hoàn cảnh khó khăn lại ít có xu hướng này hơn.

Trẻ ở lớp chọn thường có lý giải tích cực về tình huống khó khăn hơn những trẻ khác. Chúng không thích những lý giải tiêu cực như đổ lỗi cho hoàn cảnh, cho những lý do khách quan: đó không phải lỗi của em, thầy cô đã quá khắt khe, do bị ốm, mệt, do bị làm việc khác mất hết thời gian... mà luôn rút được kinh nghiệm, hiểu hơn được khả năng của mình để có những kết quả học tập tốt hơn về sau. Đây là cách ứng phó rất tích cực và có hướng phát triển, rất phù hợp với lứa tuổi VTN.

Kết quả cũng cho thấy trẻ VTN nói chung không có xu hướng sử dụng những hành vi tiêu cực để giải quyết những khó khăn trong học tập mà nghiêng về việc lựa chọn những hành vi tích cực hơn. Tuy nhiên, khi xem xét

ứng phó của 4 nhóm trẻ (lớp chọn, trường bình thường, giáo dục thường xuyên và giáo dưỡng) có thể nhận thấy một điểm là so với các nhóm trẻ khác, trẻ em ở trường giáo dưỡng có xu hướng sử dụng những hành vi tiêu cực để ứng phó nhiều hơn.

Trên thực tế qua quan sát cũng như qua nói chuyện trực tiếp với các em chúng tôi nhận thấy, các em trường giáo dưỡng có những hành vi tiêu cực cao hơn kết quả thu được trong phiếu điều tra. Những hành vi tiêu cực mà các em thực hiện rất đa dạng. Các em không chỉ ứng phó bằng những hành động tiêu cực với người khác như gây gổ đánh chửi nhau, mà còn có những hành vi tự huỷ hoại bản thân khi gặp những chuyện buồn như dùng dao lam cứa vào người, lấy các vật nhọn đâm vào cơ thể, dí đầu tàn thuốc lá vào người... Tất cả chỉ để nhằm làm quên đi những stress mà các em phải gánh chịu. Chúng ta biết rằng thành phần được đưa vào trường giáo dưỡng là những trẻ đã từng vi phạm pháp luật như đua xe, trộm cắp, nghiện ma tuý... Rất có thể những hành vi tiêu cực được các em sử dụng là một trong những bước dẫn đến những hành động làm trái pháp luật của các em. Đối với trẻ em trong trường giáo dưỡng, việc chia sẻ những suy nghĩ của bản thân với người khác dường như khó khăn hơn. Theo các em "*... em không muốn chia sẻ với người khác vì họ không hiểu em...*", "*... em nói ra cũng chẳng giải quyết được gì, tự em giải quyết lấy...*". Đó là một phần giải thích vì sao ứng phó bằng hành động tiêu cực được các em hay sử dụng hơn.

Kết quả cũng cho thấy, trẻ ở lớp chọn và ở trường giáo dục thường xuyên hay tìm kiếm lời khuyên từ những người khác hơn trẻ thường và trẻ vi phạm pháp luật. Đối với lứa tuổi VTN, là lứa tuổi

chưa đủ kinh nghiệm, nhiều thứ với các em còn rất mới mẻ, nên những lời khuyên từ người khác là vô cùng quan trọng, đặc biệt là lời khuyên từ những người đáng tin cậy.

Cả 4 nhóm trẻ đều có cách ứng phó bằng những hành động tích cực như lên kế hoạch cho các hành động tiếp theo, tìm hiểu nguyên nhân và tập trung sức lực, quyết tâm tự mình vượt qua hoàn cảnh, nhưng nhóm trẻ ở lớp chọn có mức độ tích cực cao hơn hẳn các nhóm khác. Điều này có nghĩa là sau mỗi lần gặp khó khăn trong học tập các em thường có kế hoạch học tập và thực hiện theo những kế hoạch đặt ra.

Như vậy, có thể thấy cách thức biểu hiện những cách ứng phó khi gặp khó khăn trong học tập của 4 nhóm trẻ là tương đối khác nhau. Mỗi nhóm đều sử dụng những cách ứng phó riêng của mình theo đặc điểm của từng nhóm. Với 2 nhóm trẻ trường giáo dục thường xuyên và trường giáo dưỡng có thể thấy khi các em bị điểm kém, mắc lỗi với thầy cô giáo... thường thì nhóm trẻ này có xu hướng thể hiện bằng tình cảm. Ở đây có thể biểu hiện tình cảm ra bên ngoài như khóc, ăn không thấy ngon... Nhưng cũng có thể những tình cảm này được che giấu bên trong như cảm thấy không có niềm tin vào bản thân và cuộc sống, luôn có cảm giác lo lắng bất an...

Tóm lại, điểm nổi bật cho cả 4 nhóm trong các kiểu ứng phó là các em luôn có xu hướng giải quyết những khó khăn trong học tập của mình bằng hành động. Đặc biệt với các em lớp chọn có xu hướng biểu hiện ra bằng hành động tích cực hơn so với 3 nhóm trẻ kia. Còn trẻ trong trường giáo dưỡng có xu hướng ứng xử với khó khăn trong học tập bằng những hành động tiêu cực. ♣